

LEGUM ECCLESIASTICARUM ÆTHELSTANI REGIS

PRISCA VERSIO

Juxta codices manuscriptos regium et Jornalensem, multa quæ in Saxonico desiderantur exemplari proferentes, ac seorsum alias discrepantes.

TITULI CAPITULORUM.

- I. *De decimis sollicite reddendis, etc.* (LL. Sax. in proœmio; Jorn. cap. 1).
- II. *De censu ecclesiæ, quem cyricsceattum vocant, reddendo* (LL. Sax. et Jorn. cap. 2 in proœmio).
- III. *Ut singuli regis præpositi singulos alant pauperes, etc.* (LL. Sax. cap. 3; Jorn. cap. 3).
- IV. *De infractione ecclesiarum* (LL. Sax. cap. 5; Jorn. cap. 10).
- V. *De sagis et veneficis.* (LL. Sax. cap. 6; Jorn. cap. 11).
- VI. *De monetariis et cusoribus* (LL. Sax. cap. 14; Jorn. cap. 20).
- VII. *De præparatione agredientis ordalium* (LL. Sax. o.; Jorn. cap. 31).
- VIII. *De forma ordalii celebrandi* (desideratur in Sax. et Jorn. Desumptum est ex regio ms.).
- IX. *Ut negotiatio non fiat die Dominica* (LL. Sax. cap. 24; Jorn. cap. 32).
- X. *De pejerantibus* (LL. Sax. cap. 25; Jorn. cap. 34).
- XI. *De officio episcopi, et quid pertinet ad officium ejus* (LL. Sax. o.; Jorn. cap. sequenti).
- XII. *Quod omni die Veneris pro rege et populo cantandi sunt l. psalmi* (Conc. Exon. in LL. Sax. cap. 3; Jorn. cap. 6).
- XIII. *De weris et wergildis, id est capitum æstimationibus* (LL. Sax. cap. ultimo; Jorn. cap. sequenti).

CAPITULA.

I. Ego Adelstanus rex concilio Wlfelmi archiepiscopi mei, et aliorum episcoporum meorum, mando præpositis meis omnibus in toto regno meo, et præcipio in nomine Domini et sanctorum omnium, et super amicitiam meam, ut in primis reddant de meo proprio decimas Deo, tam in viventi capitali, quam mortuis frugibus terræ. Et episcopi mei similiter faciant de suo proprio, et aldermanni mei, et præpositi mei. Et volo ut episcopi et præpositi mei hoc indicent omnibus qui eis parere debent: et hæc ad terminum expleant quem eis ponimus, id est decollatio S. Joannis Baptistæ.

Cogitemus quid Jacobus pater dixit Deo: *Decimas et hostias pacificas offeram tibi* (Gen. xviii). Et Dominus ipse dicit in Evangelio: *Omni habenti dabitur, et abundabit* (Matth. xxv). Recolendum quoque nobis est quam terribiliter in libris positum est: *Si decimam dare nolumus, ut auferantur nobis vram partes, et decima sola relinquatur.*

A II. Et volo, cyricsceatta reddantur ad illum locum cui recte pertinent, et inde gaudeant in ipsis locis, qui hæc dignius erga Deum et nos volunt deservire. Hortatur nos sermo divinus, æterna cum terrenis, cœlestia cum caducis promereri. Nunc auditis quid in Deo præcipiam, et quid complere debeatis. Facite etiam ut mihi mea propria cupiatis, quæ mihi recte poteritis acquirere. Nolo aliquid injuste mihi conquiratis, sed omnia vestra concedo vobis eo tenore quo mihi mea similiter exoptetis. Cavete simul et vobis, et eis quod admonere debetis, et ab ira Dei et transgressione mea.

B III. Ergo Adelstanus rex notifico præpositis meis omnibus in regno meo quod concilio Wlfelmi archiepiscopi mei, et omnium episcoporum meorum, et Dei ministrorum, ad remissionem peccatorum meorum et acquisitionem vitæ æternæ, volo ut pascatis omni via pauperem unum Anglicum indigentem, si sit ibi, vel alium inveniatis. De duabus Nith firmis detur eis singulis mensibus ambra plena farinæ, et una perna, vel unus aries qui valeat quatuor denarios, et casei quatuor: et in tertia die Paschæ triginta denarii ad vestitum duodecim mensium unoquoque anno. Et liberetis unum *wire theowne*, id est, forisfactum servum. Et hoc totum peragatur in misericordia Dei et amicitia mea, sub testimonio episcopi in cujus episcopatu sit. Et si præpositus hoc superteneat, emendet xxx sol, et dividatur hæc pecunia per testimonium episcopi pauperioribus qui in ipsa villa erunt ubi hoc non fuit executum.

C IV. Et de infracturis ecclesiarum, si quis reus appareat in triplici ordalio, emendetur sicut judicialis liber dicit.

V. Decrevimus etiam de sortilegis et liblacis, et sortem dantibus, si hominem occidant, et negare non possint, vitæ suæ culpa judicentur. Si pernegare velint, et in triplici ordalio culpabiles inveniuntur, sint centum viginti noctibus in carcere, et cognatio earum educat eas, et emendetur regi centum viginti solidis, et occisum hominem reddant parentibus suis, et eant eis in plegium, quod super iis abstineant in æternum.

D VI. Placuit nobis ut una moneta sit in toto regni imperio, et nullus monetet extra portam. Si monetarius reus fuerit, amputetur ei manus, et ponetur sub monetæ fabricam. Si inculpatus sit, et se purgare velit, eat ad ferrum calidum, et adlegiet manum ad caniferam quod non falsum fecit. Si in ordalio

reus fuerit, fiat ei quod supradictum est. In Cantuaria sunt octo monetarii regis, quatuor episcopi, tres abbatis; et in Roucestria tres regis, duo episcopi. In London octo, in Winton sex, in Lewes duo, in Hastingecestria unus, in Scheastbury duo, in Oxonia duo, et in aliis burgis.

VII. Si quis iudicium ferri vel aquæ vadiaverit, accedat ante tribus noctibus ad presbyterum qui sanctificare debet eum, et pascat se pane, et sale, et aqua, et herbis, et audiat missas ipsorum singulorum trium dierum, et offerat, et eat ad sacrosanctam communionem ipsa die qua ordalium examinari debet; et juret quod jure publico sit innocens illius accusationis antequam ad ordalium veniat. Et si iudicium aquæ frigida sit, tunc mergatur una ulna et dimidia in fune. Si ferrum calidum sit, tres noctes transeant antequam inquiratur; et videatur manus ejus, et prosequatur omnis homo compellationem suam præ juramento, sicut supra dictum est, et sint uterque jejuni ex præcepto Dei et archiepiscopi; et non sint in alterutra parte amplius quam in alia: et hoc sit utrobique duodecim homines. Si autem accusatus homo majorem defensionem habeat quam duodecim hominum, sit ipsum ordalium fractum in eo, nisi recedere velint ab illo.

VIII. De ordalio præcipimus in nomine Dei, et præcepto archiepiscopi, et omnium episcoporum meorum, ne aliquis intret ecclesiam, postquam ignis infertur unde iudicium calefacere debet, præter presbyterum et eum qui ad iudicium iturus est. Et sint mensurati novem pedes a staca usque ad mercam, ad mensuram pedum ejus qui ad iudicium ire debet. Et si aquæ iudicium sit, calefaciat donec excitetur ad bullitum, et sit alfetum ferreum, vel æreum, vel plumbeum, vel de argilla, et si *anfæalt tybla* sit, immergatur manus post lapidem, vel examen usque ad *wyrste*, et si triplex accusatio sit, usque ad cubitum. Et quando iudicium paratum erit, ingrediantur ex utraque parte duo homines, et certi sint ut ita calidum sit sicut prædiximus, et introcant totidem ex amba parte, et consistant ex utraque parte iudicii de longo ecclesiæ, et sint omnes jejuni, et ab uxoribus suis se continuerint ipsa nocte, et aspergat presbyter aquam benedictam super eos omnes, et humilient se singuli ad aquam benedictam, et det eis omnibus osculari textum sancti Evangelii, et signum sanctæ crucis. Et nemo faciat ignem diutius quam benedictio incipiat, sed jaceat ferrum super carbones usque ad ultimam collectam: postea mittatur super stapas, et non sit illic alia locutio quam ut precentur sedulo Deum Patrem omnipotentem, ut veritatem suam in eo manifestare dignetur; et bibat accusatus aquam benedictam, et inde conspergatur manus ejus qua iudicium portare debet, et sic adeat. Novem pedes mensurati distinguantur inter ternos. In primo signo secus stacam teneat pedem suum dextrum. In secundo transferat dextrum pedem, in tertium signum,

A quando ferrum projiciet, et ad sanctum altare festinet, et insigilletur manus ejus et inquiratur die tertia si munda vel immunda sit intra sigillationem; et qui leges istas fregerit, sit ordalium, id est iudicium vel examen, fractum in eo, et reddat regi centum viginti solidos Witæ.

IX. Qui aliquid emit, emat cum testibus; et, si appellandum inde sit, recipiat hoc venditor suus a quo emit, sit liber, sit servus, sit quod sit: et non fiat aliquid negotiatio, vel forensis actio die Dominica. Si quis hoc præsumat, perdat ipsum capitale, et emendet overhirnessam meam.

X. Qui falsum juramentum jurabit, et convictus inde fuerit, nunquam postea juramento dignus sit, nec in sanctificato atrio aliquo jaceat, si moriatur, si non habeat episcopi testimonium in cujus diocesi sit, quod pœnitentiam exceperit; et presbyter hoc referat episcopo infra triginta noctes; utrum ad emendationem et satisfactionem venerit. Si non faciat hoc, componat sicut episcopus ei concedet.

Totum hoc institutum, et confirmatum est in magna synodo apud Greateleyam, cui archiepiscopus Wlfelmus interfuit, et omnes optimates et sapientes quos Æthelstanus rex congregare potuit.

(6) XI. Episcopo jure pertinet omnem rectitudinem promovere, Dei videlicet ac sæculi. Imprimis debet omnem ordinatum Dei instruere, quid ei jure sit agendum, et quid sæcularibus judicare debeant. Debet etiam sedulo pacem et concordiam operari cum sæculi iudicibus qui rectum velle diligunt, in compellationum allegationem docere, ne quis aliū perperam agat in jurejurando vel in ordalio.

Nec pati debet aliquam circumventionem injustæ mensuræ vel injusti ponderis; sed convenit ut per consilium et testimonium ejus, omnes legis scitam, et burgi mensura, et omnes pondus, ponderis sit secundum dictionem ejus institutum, valde rectum.

Ne quis proximum suum seducat, pro quo decidat in peccatum. Et semper debet Christianus providere contra omnia quæ prædicta sunt; et ideo debet se magis de pluribus intrmittere, ut sciat quomodo grex agat quem ad Dei manum custodire suscepit, ne diabolus eum laniet, nec malum aliquid superseminet.

Nunquam enim erit populo bene consultum, nec D digne Deo conservabitur, ubi lucrum impium et magis falsum diligitur. Ideo debent omnes amici Dei quod iniquum est enervare, quod justum est elevare: non pati ut propter falsum et pecuniæ questum se forisfaciant homines erga vere sapientem Deum, cui displicet omnis injustitia.

Christianis autem omnibus necessarium est, ut rectum diligant, et iniqua condemnent, et saltem sanctis ordinibus eveci, justum semper erigant, et prava deponant. Hinc debent episcopi cum sæculi iudicibus interesse judiciis, ne permittant, si pos-

(6) Hæc ex manuscripto Jornalensi.

sint, ut illius aliqua pravitate germina pullula-
verint.

Et sacerdotibus pertinet in sua diœcesi, ut ad
rectum sedulo quemcunque juvent, nec patiantur,
si possint, ut Christianus aliquis alii noceat, non
potens impotenti, non summus infimo, non prælatus
subditis, non dominus hominibus suis, vel servis
aut liberis molestus existat. Et secundum episcopi
dictionem, et per suam mensuram convenit, ut servi
testamentales operentur super omnem sciram cui
præest.

Et rectum est ut non sit aliqua mensurabilis virga
longior quam alia, sed per episcopi mensuram omnes
institutæ sint, et exæquatæ per suam diœcesim. Et
omnes pondus constet secundum dictionem ejus: et
si aliquid controversiarum intersit, discernat epis-
copus.

Et uniuscujusque domini necesse proprium est,
ut compatiatur et condescendat servis suis, sicut
indulgentius poterit, qui a (f., quia) Domino Deo
empti sunt, æque chari servus et liber, et omnes
eodem pretio redemit, et omnes sumus Dei neces-
sario servi: et sic judicabit nobis, sicut ante judica-
vimus eis quibus iudicium super habuimus in terris.

XII. Singulis quoque diebus Veneris, decantent
omnes Dei ministri in omnibus cœnobiis, seu majo-
ribus ecclesiis, quinquaginta psalmos pro ipso rege,
et omnibus ei audientibus, necnon aliis quibuscun-
que promerentibus.

Unicuique etiam qui voluerit fas esto, si quid cri-
minis ei imponatur jam compensare, ni in iustra-
tionis diebus (quas *Gang-days* vocant) sit commis-
sura: et deinceps res se habeat sicut prius.

XIII. Regis Weregildum est cum Anglis in jure
publico, triginti millia thrimsa, id est trium. Quin-
decim millia thrimsa sunt de vera. Et quindecim
millia cynedomas, id est regie censuræ. Ipsum na-
tale ejus pretium pertinet cognationi: et cynebot
ipsius terræ nationi.

Archiepiscopi et comitis (7) Weregildum est quin-
decim millia thrimsa.

Episcopi et aldremanni (8) octo millia thrimsa.

Messetheines et Woruldtheines, id est presbyteri
et sæcularis Thani, duo millia thrimsa.

*Hæc immediate sequuntur præcedens capitulum de
weregildis, in regio codice, fol. 143, col. 4.*

Aliquando fuit in Anglorum laga (id est, lege)
quod populus et leges concilio regebantur, et tunc
erant sapientes populi, magni prorsus nominis et
pretii: comes et villanus, tainus, et alius, singuli
pro modo suo.

Et si villanus excrevisset ut haberet plenarie quin-
que hidas terræ suæ propriæ, ecclesiam et coqui-
nam, tympanariam, et januam, et sedem, et fundet
notam in aula regis, deinceps erat taini lege dignus.

Et si tainus ascendisset ut serviret regi, et equi-

(8) Quem ducem nunc vocant.

(9) Qui nunc comes dicitur.

tatus sui vice fungeretur in familia sua, si tunc ha-
bebat tainum qui ad ut Waram regis quinque hi-
das haberet, et in aula regis domino suo serviret,
qui tertio venisset in nuntium ejus ad regem, iste
poterat deinceps jurare pro domino suo in magna
necessitate, et accusatorem ejus recte admaltare
ubicunque opus esset. Et qui sic promotum homi-
nem non habet, ipse causam suam superjuret, vel
amittat.

Et si tainus provehatur ad consulatum, sit postea
dignus rectitudine comitis et honore; et si massere
(id est mercator) ascenderet ut ter magnum mare
transfretaret, per proprium negotium suum fuit
deinde taini dignus rectitudine.

Et si scholaris profecisset in doctrina, cur ad sa-
cros ordines pertransiret, et Christo Domino mini-
straret: erat denique dignitatis et pacis dignus, quanta
pertinebat super illud, nisi foris faceret cur ipsius
ordinis officio non utatur.

Et si eveniret ut ordinatus vel alienigena distur-
baretur alicubi verbis vel operibus: tunc pertinebat
regi et episcopo hoc emendare quam citius possent.

Georles weregildum (id est rustici æstimatio)
est in Mircenorum laga 200 sol.

Taini weregildum est sexies tantum, id est duo-
decies centum solidi.

Regis simplum weregildum est sex tainorum
weregildum in Merconorum laga, hoc est triginta
millia sceatta, id est totaliter centum viginti libræ:
tantum est de weregildo, sed pro regni dignitate
debet addi tantumdem in Kenegildo. Ipsam weram
debent habere parentes ejus, et ejus emendationem
ipsius terræ populus.

Twelfhindes (7) hominis jusjurandum, contra
valet jusjurandum sex villanorum, quia si *Twelf-
hindus* homo vindicari debet, plene vindicaretur in
sex ceorlis, et ejus weregildum est sex ceorlorum
weregildum.

Missæ presbyteri et sæcularis taini jusjurandum
in Anglorum rege reputatur æque carum, et pro
septem ordinibus Ecclesiæ, quo sacerdos per Dei
donum ascendit ut haberet, taini rectitudine dig-
nus est.

1. Septem sunt dona sancti Spiritus, et septem
gradus Ecclesiæ et sanctorum ordinum, et septies
in die laudes Deo canendæ sunt ab omni ecclesia.
Et omnibus amicis Dei recte pertinet ut sanctam
Ecclesiam diligant et honorent, et Dei ministros pa-
cificate custodire gaudeant; et qui eos nocebit verbo
vel opere, septies emendet secundum quod factum
sit, et secundum ordinem, si Dei misericordiam
habere velit, quia sanctificationes et ordines, et Deo
dicatas domos, semper debent pro timore Dei dili-
genter venerari.

2. Et ad ordinis emendationem, si ordinatus oc-
cidatur, supra rectum weram primus gradus emen-

(9) Qui 1290 solidis æstimatur.

detur una libra, et digna pœnitentia sedulo perquiratur.

3. Et ad emendationem ordinis, si vitæ sit amissio, super rectam weram in secundo gradu duæ libræ reddantur cum Deo digna pœnitentia. . . .

4.

5. Et ad emendationem ordinis, si plena infractio fiat, super rectam weram in quarto gradu quatuor libræ reddantur cum pœnitentia.

6. Et ad emendationem ordinis, super rectam weram in quinto gradu quinque libræ componantur cum idonea pœnitentia.

7. In sexto gradu sex libræ reddantur cum pœnitentia.

8. Et ad emendationem ordinis, septimo gradu infracto, septem libris super rectam weram emendetur cum injuncta pœnitentia.

A 9. Et ad ordinis [*suppl. emendationem*] infracta de pace digne componatur secundum factum. Semper enim debet iudicium factum, et moderatio secundum mensuram pro Deo et sæculo fieri, et de emendatione ordinis una pars episcopi, secunda sit altari, tertia societate. *Vide hæc supra sub titulo : De sacris ordinibus compensandis.*

Et in concilio episcoporum Londoniensi, cap. 12, sic habetur de congildonibus.

B Et diximus etiam omnibus illis qui in nostram gildseyram [sodalitium] vadium dederunt, si contingat eum [*lege unum*] mori, omnis congildo det unum panem et companagium pro anima ejus, et cantet unum quinquagenarium psalmodum, vel perquirat cantandum infra triginta noctes. *Jornalensis fol. 44.*

HOELI DBA

REGIS SEU PRINCIPIS TOTIUS WALLIÆ

LEGES ECCLESIASTICÆ

(Circa annum 940.)

Dei providentia Howel Dba (10) filius Cadell, C rex totius Cambriæ, videns suos walenses insolenter legibus abuti, accivit de quolibet *kemut* (id est *centuria*) totius regni sui sex laicos viros auctoritate et scientia pollentes, et omnes ecclesiasticos dignitate hacculosos, vel archiepiscopos, vel episcopos, abbates, vel priores de regno suo ad locum qui dicitur *Guin* super *Taff yn deved*, quam domum voluit ædificari virgis albis in hospitium sibi ad venandum, quando ad partes Demetiæ veniret, et ideo vocatur *Ty Guyn*.

Rex autem et congregati morati sunt ibidem per totam Quadragesimam, orantes Altissimum per jejunium perfectum, petendo gratiam ad bona faciendam secundum regis propositum, et de congregatis elegit rex duodecim laicos doctissimos, et unum clericum doctissimum qui vocabatur *Blangoridus*, ad instruendas sibi leges et usus, ut propinquius posset ad veritatem et justitiam intendi : et in tres partes scribi præcepit, quarum prima, lex curiæ suæ quotidianæ, secunda lex patriæ, tertia usus utriusque. Tres autem libros legis præcepit fieri consimiles, unum ad curiam suam quotidianam sequi semper, et alium ad curiam de *Dinewr*, et tertium ad curiam de *Aberfrau*, vel qualibet de tribus partibus Cambriæ, scilicet *Guenet* et *Powys*, et *Deheubarth* haberet in se auctoritatem legis, ad opus paratam.

I. Ex quo *distein* (id est præfectus, vel *œconomus*) in aula steterit post prandium in tribus festis principalibus ponens in ea pacem et regis, reginæ et optimatum curiæ, pacem illam transgredienti nusquam erit refugium et *navt. te' n'* omnium refugium. Si quis ergo refugium regis et omnium violaverit, nec usquam, nec ab unius refugio, vel a reliquis sanctorum defendi potest nisi ab ecclesia.

II. Qui sacerdoti *sarhaed* (id est injuriam) fecerit, vel eum occiderit, iudicio synodi puniatur præter *gueli tanavd*.

III. Hospitium sacerdotis et clericorum erit domus capellani villæ. Hospitium sacerdotis reginæ est insimul.

IV. *Offeirad euleu* (id est, sacerdos regis) contra Pascha regis indumenta habebit, quibus usus est in Quadragesima.

V. Simili modo sacerdos reginæ ipsius habebit indumenta, in quibus regina agat pœnitentiam. Sacerdos reginæ a regina equum debet habere. Sacerdoti et accipitrario, et *penkynyt*, et iudicii curiæ, et *gwæstraud afvyn*, equi a rege restaurantur cum opus fuerit. Terram suam tenebit liberam.

VI. Triplex est officium sacerdotis curiæ in placitis, scilicet lites discretas de scripto delere, lites indiscretas ad iudicium in scripto servare, et ad opus regis, quantum ad litteras missas et mittendas paratum esse, et nunquam ebriatum.